

Η ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ

Ἐγκάρδιον «ὡς εὖ παρέστης» ὀφείλεται εἰς τὴν θαυμασίαν μονο-
γραφίαν περὶ τῆς μονῆς Δαφνίου ἣν ἐδημοσίευσεν πρό τινας εἰς τῶν δι-
πρεπεστάτων ἐρευνητῶν τῆς βυζαντικῆς τέχνης, ὁ κ. Gabriel Millet.
Τὸ ἔργον τοῦτο σημεῖοι ἐποχὴν εἰς τὰ τοιούτου εἶδους δημοσιεύματα,
πρέπει δὲ νὰ καταστῇ προσφιλὲς ἀνάγνωσμα τῶν παρ' ἡμῖν ἀγαπῶντων
τὴν βυζαντικὴν τέχνην. Ἐν αὐτῷ θὰ ἴδωσι, πῶς ἐργάζονται οἱ ἀλη-
θεῖς ἐπιστήμονες καὶ ὅποιον χάσμα χωρίζει αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων
ἐκείνων οἵτινες πρὸς μεγάλην ζημίαν αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης νομίζουσιν
ὅτι δι' ὑστερικῶν κραυγῶν καὶ τεχνητοῦ θορύβου ἀποκτᾶται ὁ βαρὺς
τίτλος τοῦ χριστιανολόγου.

Ὁ κ. Millet ἦτο ἀπὸ πολλοῦ ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος ὅπως κατα-
στήσῃ διὰ τῆς δημοσιότητος κοινὸν κτῆμα τὰ ἐν Δαφνίῳ περισω-
θέντα ἔργα τῆς βυζαντικῆς τέχνης, ἅτε ἐγκύψας μετ' εὐσυνειδήτου καὶ
ἐνθουσιώδους στοργῆς εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν, δημοσιεύσας δὲ ἤδη λαμ-
πρὰς διατριβάς περὶ τῶν ψηφιδωτῶν τῆς γηραιᾶς μονῆς¹. Τὸ ἔργον
τοῦ κ. Millet ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον τόμον τῶν *Monuments de*
*l'art Byzantin*², φέρει δὲ τίτλον: *Le monastère de Daphni*,

¹ Ἐφημ. ἀρχαιολ. περίοδος τρίτη (1894) σελ. 111 — 122 πίν. 5 (ψηφιδωτῶν
τῆς Σταυρώσεως), αὐτόθι σελ. 149 — 162, πίν. 9 (ψηφιδωτῶν τῆς Γεννήσεως
τῆς Θεοτόκου). *Monuments de fondation Piot*, τόμ. II σελ. 197 — 204,
πίν. XXIV (ψηφιδωτῶν τῆς Ἀναστάσεως), αὐτόθι σελ. 204 — 214, πίν. XXV
(ψηφιδωτῶν τῆς Προσκυνήσεως τῶν μάγων). Πλὴν τούτων ὁ κ. Millet ἐδη-
μοσίευσεν καὶ τὸ ἔξοχον ψηφιδωτῶν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐν τῇ λαμπρᾷ αὐτοῦ
μελέτῃ περὶ τῆς παραστάσεως τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐν τῇ βυζαντικῇ τέχνῃ
(*Quelques représentations byzantines de la Salutation angélique* ἐν
Bull. de Corr. Hell. XVIII σελ. 453 — 454, πίν. XIV) καὶ τὰ εὗρεθέντα
κατὰ τὰς ἐπισκευὰς τοῦ νάρθηκος ἐν ἔτει 1894 δύο ὡραῖα ψηφιδωτὰ τῆς προ-
δοσίας τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς προσευχῆς Ἰωακείμ καὶ Ἀννης (*Bull. Corr. Hell.*
XVIII σελ. 529 — 530). Ἐκ τῶν διατριβῶν δὲ ταύτων εἶχεν ἤδη καταδειχθῇ ἡ
εὐσυνειδήσις, ἡ μάθησις καὶ ἡ εἰδικότης τοῦ διακρίπου βυζαντινολόγου.

² Ἡ σειρὰ αὕτη τῶν *Βυζαντικῶν μνημείων* ἐκδίδεται δαπάναις τοῦ Γαλλικοῦ
ὕπουργείου τῆς δημ. ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν ὑπὸ τοῦ ἐν Παρι-

histoire, architecture, mosaïques. Ἀποτελείται ἐκ σελίδων XV καὶ 204, λαμπροῦ χάρτου, σχήματος 4ου μεγάλου, καὶ κοσμεῖται ὑπὸ 19 φωτοτυπικῶν καὶ ἡλιογραφικῶν πινάκων ἐξόχου τέχνης καὶ 75 ζιγκογραφικῶν καὶ ξυλογραφικῶν ἐν τῷ κειμένῳ εἰκόνων.

Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς δύο βιβλία. Τὸ πρῶτον τούτων περιέχον τὴν ἱστορίαν τοῦ Δαφνίου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μνημείων καὶ τῶν πηγῶν ὑποδιαιρεῖται εἰς τέσσαρα κεφάλαια. 1) Ἡ πρώτη μονή, 2) ἡ μονὴ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, 3) οἱ Κιστερκίανοι μοναχοὶ ἐν Δαφνίῳ καὶ 4) ἡ ἐπάνοδος τῶν Ὀρθοδόξων. Τὸ δεύτερον βιβλίον διαίρουμένον εἰς δύο μέρη ἀφορᾷ εἰς τὸν ναὸν τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐν τῷ πρώτῳ ὑποδιαιρουμένῳ εἰς τρία κεφάλαια περιέχεται ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ δὴ· 1) διάγραμμα καὶ κατασκευὴ τοῦ ναοῦ, 2) παρατηρήσεις ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ, 3) διακόσμησις. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει, ὅπερ εἶναι τὸ σπουδαιότατον τῆς ὅλης μονογραφίας τμήμα, ἐκτίθενται λεπτομερέστατα τ' ἀφορῶντα εἰς τὰ ψηφιδώματα ἐν ὁκτὶ κεφαλαίοις τοῖς ἑξῆς, 1) κοσμήματα, 2) διαμερισμὸς τῶν εἰκόνων, 3) τὸ πεδῖον καὶ ἡ δίοψις τῶν εἰκόνων, 4) ἡ στάσις καὶ αἱ κινήσεις τῶν προσώπων, 5) ἡ παράστασις τοῦ ἐνδύματος, α') ἡ περιβολή, β') τὸ σχεδιάσμα τοῦ ἐνδύματος, 6) τὸ γυμνόν, α') ὁ τρόπος τῆς ἐκτέλεσως, β') τυπολογικὴ μελέτη, 7) ἡ σύνθεσις, 8) τεχνικὴ ἐκτέλεσις καὶ χρωματισμὸς, α') ἡ ἐκτέλεσις, β') ἡ αἴσθησις τοῦ ἀναγλύφου καὶ τῆς ἁρμονίας. Καὶ τέλος, ἐν ἐπιλόγῳ, χαρακτήρ καὶ χρονολόγησις τῶν ψηφιδωτῶν.

Ἡ μονὴ Δαφνίου, ὡς λέγει ἐν τῷ προλόγῳ ὁ κ. Millet, ὑπῆρξεν ὑποκείμενον ὑπομνήματος ὅπερ οὗτος ὑπέβαλε τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ καλῶν τεχνῶν¹. Ὅτε κατὰ τὸ 1892 ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία

αἰοῖς γνωστοῦ ἐκδότου Ernest Leroux μετ' ἐκτάκτου φιλοκαλίας καὶ τυπογραφικῆς ἐντελείας. Πλὴν τοῦ ἐκδοθέντος πρώτου τόμου, ἀγγέλλει ὁ ἐκδότης τὴν προσεχῆ δημοσίευσιν ἑπτὰ ἄλλων, τῶν ἑξῆς:

II.—*Mélanges* par MM. Bayet, Bertaux, Diehl, Laurent, Millet, Müntz, Omont, Schlumberger. III.—*Le monastère de Saint Luc en Phocide* par M. Ch. Diehl. IV.—*Les ruines de Mistra, Architecture et Peinture* par M. Gabriel Millet. V.—*Le Péloponnèse chrétien* par M. J. Laurent. VI.—*Les mosaïques de Kahrié-djami* par M. Ch. Diehl. VII.—*Album du mont Athos* par M. G. Millet.

¹ G. Perrot, *Rapport de la commission des Écoles d'Athènes et de Rome* (séance du 2 fevr. 1894), p. 10.

ἀπεφάσισε τὴν ἐπισκευὴν τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ Δαφνίου, ὁ διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Homolle παρώτρυνε τὸν κ. Millet καὶ παρέσχεν αὐτῷ τὰ μέσα, ὅπως μελετήσῃ τὰ ἐν Δαφνίῳ ἔργα τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ ἀκαταπόνητος καὶ ἐνδελεχὴς αὕτη μελέτη διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν. Ἐν ἔτει 1898 τὸ πρῶτον βιβλίον καὶ μέρος τοῦ δευτέρου ἦσαν ἤδη ἐτοιμα πρὸς ἐκτύπωσιν, ὅτε ἑτέρα ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ τοῦ κ. Millet καὶ μακρὰ ἀσθένεια ἐπεβράδυναν τὴν δημοσίευσιν ἐπὶ ἔτος ὁλόκληρον.

Αἱ ἐπισκευαὶ τοῦ Δαφνίου ὑπῆρξαν τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι γινόμενον σπουδαῖον ἔργον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀρχαιοτάτας. Αἱ ἐπισκευαὶ αὗται κατὰ τὸν κ. Millet σημειοῦσιν ἐποχὴν καὶ εἶναι ἄξια τῆς μᾶλλον ἐπαινετικῆς μνείας.

Ἡ μονὴ κατὰ τὴν 10' ἑκατονταετηρίδα ὑπέστη πολλὰς βλάβας, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἐν Ἑλλάδι χριστιανικαὶ ἀρχαιοτάτες. Ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ὅποτε αἱ τελευταῖοι μοναχοὶ ἐγκατέλιπον τὴν μονήν, οὐδεμιᾶς ἡξιώθη αὕτη προσοχῆς, τὸ πρῶτον δ' εἰς ξένος ὁ Ῥώσος Σεβαστιάνωφ διέγνω τὴν σπουδαιότητα τῶν ψηφιδωτῶν αὐτῆς, διελθὼν ἡμέρας τινὰς ἐν Δαφνίῳ μετὰ τοῦ ὁμοεθνοῦς αὐτῷ ἀρχιμανδρίτου Ἀντωνίνου, ἀντιγράψας δὲ δύο ἐκ τῶν εἰκόνων τοῦ ναοῦ. Ἐν ἔτει 1885 αἱ βροχαὶ παρέβλαψαν τὰ ψηφιδωτά, βραδύτερον δέ, τῷ 1889, σεισμὸς ἀπесάθρωσε ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα, μάλιστα τὸν τροῦλλον.

Ἡ μεγίστη εὐγνωμοσύνη ὀφείλεται κατὰ τὸν κ. Millet, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Δαφνίου, εἰς τὰς εὐγενεῖς προσπάθειάς τοῦ ἀειμνήστου βουλευτοῦ Γ. Κοζάκη Τυπάλδου, ὅστις ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, εἰργάσθη πρὸς τοῦτο τελεσφόρως, συνηγορήσας εὐγλωττῶς ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς ὑπὲρ τῶν πολυτίμων ψηφιδωτῶν, γινόμενος δὲ παραίτιος ὅπως ἡ κυβέρνησις Τρικούπη ἀποφασίσῃ τὴν ἐπισκευὴν τῆς μονῆς. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία γενναίως ἀπεδέχθη τὴν καταβολὴν τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης διὰ τὰς ἐπισκευάς, ὧν αἱ μὲν ἀφορῶσαι εἰς τὰ ψηφιδώματα ἐγένοντο ὑπὸ καλλιτέχνου ἐγνωσμένης ἱκανότητος, τοῦ Βενετοῦ μουσειωτοῦ κ. Novo, αἱ δὲ ἀφορῶσαι εἰς τὴν οἰκοδομὴν ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος κ. Troump, ὅστις μεθοδικῶς ἀνωκοδόμησε τὸν νάρθηκα, τὴν δυτικὴν καμάραν (voute) τοῦ ναοῦ καὶ τὸ παρεκκλήσιον τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐγένοντο ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας διὰ τοῦ κ. Γρ. Δ. Καμπούρογλου ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς

μονῆς, αἵτινες ἀπεκάλυψαν τὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, τὸ ἐστιατόριον καὶ τινὰ ἄλλα λείψανα οἰκοδομῶν.

Ἐν τέλει τοῦ προλόγου ὁ κ. Millet ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν, ἣτις περιέσωσεν ἐν τῶν πολυτιμοτάτων βυζαντιακῶν μνημείων ἀπὸ ἀφρεύκτου καταστροφῆς καὶ ἐβούθησε τὸν διαπρεπῆ βυζαντινολόγον, ὅπως καταστήσῃ κοινὰ διὰ τῆς δημοσιότητος τὰ ἐν αὐτῷ ἔργα τῆς τέχνης.

Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ πρώτου βιβλίου ἐκτίθενται οἱ λόγοι δι' οὓς ἡ ἱστορία τῆς μονῆς Δαφνίου στερεῖται ἐνότητος. Τῆς μονῆς Δαφνίου, λέγει ὁ κ. Millet, κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γραφῇ ἡ ἱστορία ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν ἐρείπιων αὐτῆς. Ἐπὶ τῶν τοίχων τῆς μονῆς οὐδεμία ἀρχαία ἐπιγραφή ὑπάρχει, οὐδὲν ἔγγραφον περισώθη ἐκ τοῦ ἀρχείου, οὐδὲ χειρόγραφόν τι ἐκ τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς. Μόνον μολυβδόβουλλον τι ἐνὸς τῶν ἡγουμένων τῆς μονῆς διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Τὸ ὄνομα τῆς μονῆς Δαφνίου δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τῶν χρονογράφων ἢ τῶν ἄλλων βυζαντιακῶν πηγῶν, οὐδὲ οἱ προσκυνηταὶ τῆς Δύσεως συνήντων αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ αὐτῶν. Οἱ δὲ Ἕλληνες, οἵτινες κατὰ τὸ παράδειγμα Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου ἢ τῶν μεγάλων ἀσκητῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου Νίκωνος, Λουκᾶ καὶ Μελετίου ἤρχοντο νὰ προσευχηθῶσιν ἐν τῷ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναῷ τῆς Θεοτόκου Ἀθηνιωτίσσης, δὲν ἀνέκοπτον ἐνταῦθα τὴν πορείαν αὐτῶν. Ἀπαξ μόνον εἰς τῶν βιογράφων τοῦ ὀσίου Μελετίου, ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, μνημονεύει τὸ ὄνομα τῆς μονῆς τυχαίως ἐν τοῖς ἀνεκδότοις τοῦ βιογράφου. Αἱ ἀρχαιόταται καὶ σπουδαιόταται πηγαὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Δαφνίου εἶναι αὐτὰ τὰ ἐρείπια τοῦ περιβόλου. Ἡ μονὴ Δαφνίου ἐγένετο κυρίως πολυθρύλητος διὰ τὰ ψηφιδωτὰ αὐτῆς, οἱ δ' ἐπισκέπται οἱ ἐρχόμενοι ὅπως θαυμάσωσιν αὐτὰ παρήρχοντο ἀδιάφοροι πρὸ τῶν γηραιῶν τειχῶν ἅτινα περιβάλλουσι τὸν ναόν. Οὐδεὶς τῶν περὶ τῆς μονῆς Δαφνίου σπουδαίως γραψάντων ποιεῖται λόγον ὅτι ἐπὶ μακροὺς χρόνους πρὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ νῦν ναοῦ καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ψηφιδωτῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ Ἰουστινιανὸς ἱδρυε τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, τὰ αὐτὰ τείχη περιέβαλλον μονὴν ἀκμάζουσαν, τὴν μόνην ἣτις παραμένει ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γῇ ἐκ τῆς ἀρχαϊκῆς ἐκείνης ἐποχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ. Τῆς πρώτης ταύτης μονῆς τὴν ὑπαρξίν μαρτυροῦσι μόνον τὰ ἐρείπια. Ἡ μελέτη αὐτῶν, ἣν ἐπεχείρησεν ὁ κ. Millet, εἶναι καθαρῶς ἀρχαιολογικὴ, καὶ εἶναι πολὺτιμος ἐπικουρία εἰς τὰς σπανίας ἱστορικὰς εἰδήσεις αἵτινες περισώθησαν

περί τῆς μονῆς τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος. Ἡ ἱστορία αὐτῆς τελευτᾷ διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν ὑπὸ τοῦ "Οθωνος La Roche, ἡ δὲ μελέτη τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν κατοχὴν τῆς μονῆς ὑπὸ τῶν Κιστερκίανων μοναχῶν ἐν παρόδῳ μόνον δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, οὕσα ξένη τῆς κυρίας ἐρεῦνης τοῦ βυζαντιακοῦ τούτου μνημείου. Ἐν τούτοις ὁ κ. Millet ἐνόμισεν ὅτι δὲν ὤφειλε ν' ἀντιπαρέλθῃ τὰ κατ' αὐτοὺς ἐν σιγῇ.

Τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἀφορᾷ εἰς τὴν πρώτην μονήν, ἐν αὐτῷ δ' ἐρευνῶνται μετ' ἀπαραιμίλλου ἐπιστημονικῆς ἀκριθείας τὰ περισωθέντα ἐρείπια τοῦ περιβόλου τὰ ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὴν ἰδρυσιν τῆς ἀρχικῆς μονῆς. Μετὰ βραχείαν εἰσαγωγὴν περὶ τῆς θέσεως τῆς μονῆς, ἥτις ὡς γνωστὸν κεῖται εἰς ἀπόστασιν 10 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῇ διασφάγι, ἥτις χωρίζει τὰ νοτίως κείμενα Βορρὰ Δαφνίου ἀπὸ τοῦ πρὸς βορρᾶν Στεφανοβοῦνον, πραγματεύεται ὁ κ. Millet τὰ κατὰ τὸ ὄνομα τῆς μονῆς: Δαφνίον, Δαφνίν, Δαφνί, ὅπερ προῆλθεν ἐκ τοῦ Δάφνειον ἦτοι τόπου ἐν ᾧ εὗρηνται δάφναι. Τὸ ὄνομα τοῦτο κατὰ τύπους μικρὸν διαφέροντας ἀλλήλων ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, πιθανῶς δ' ἐκαλεῖτο ἡ μονὴ τὸ κατ' ἀρχὰς «τὸ Δαφνεῖον», ὡς τινὲς τῶν μονῶν τοῦ "Αθωνος (τὸ Δοχειαρίου κτλ.). Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι δὲν εὗρίσκονται πλέον δάφναι εἰς τὰ πέριξ τῆς μονῆς, ἀλλ' ὁ Spon, ὁ Wheler καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Buchon εἶδον τοιαύτας ἐνταῦθα. Ἀγνωστον, προσεπιλέγει ὁ κ. Millet, ἂν τὸ ὄνομα τοῦτο παρεδόθη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ ἂν ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος οὗ ὁ ναὸς κατεῖχε τὴν αὐτὴν θέσιν.

Μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται ὁ κ. Millet εἰς τὰ καθ' ἕκαστα τῆς μελέτης τῆς ἀρχικῆς μονῆς. Ὁ περιβόλος εἶναι τετράγωνον, οὗ ἐκάστη πλευρὰ ἔχει μῆκος μικρὸν ἑλασσον τῶν 100 μέτρων (βόρειος καὶ νότιος 97,50, ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ 96,75). Τὸ τετράγωνον διάγραμμα τῶν περιβόλων τηρούμενον ἐξ ἀρχαίας παραδόσεως ἐφηρμόζετο ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις χριστιανικαῖς μοναῖς ὅπου ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους ἐπέτρεπε τοῦτο.

Αὐτὰ τὰ ἐρείπια μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀρχαιότητος τῆς μονῆς Δαφνίου. Ὁ ναὸς μετὰ τοῦ παρακειμένου ἐστιατορίου καὶ τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ κατεδαφισθέντος ἤδη, δὲν δύνανται νὰ νομισθῶσιν ὡς σχετιζόμενα μετὰ τοῦ περιβόλου. Ὁ ναὸς ὁμῶς καταλαμβάνει τὴν θέσιν ἀρχαιοτέρου οἰκοδομήματος, οὗτινος τὰ ἴχνη τῶν θεμελίων τῆς δυτικῆς πλευρᾶς εὗρέθησαν μικρὸν ἐντεῦθεν τοῦ νῦν ἐξω νάρθηκος. Τὸ

οικοδομημα τοῦτο ἦτο ὁ πρῶτος ναός, μακρότερος τοῦ νῦν σωζομένου, πιθανώτατα ἐν σχήματι βασιλικῆς. Βεβαιότατα ὁ ἀρχικός οὗτος ναός ἀνήκει εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους εἰς οὓς καὶ ὁ περιβόλος, οἰκοδομηθεὶς ἐν τῇ βάσει αὐτοῦ διὰ τοῦ αὐτοῦ ὕλικου ἐξ οὗ ἐκτίσθησαν καὶ τὰ τείχη τοῦ περιβόλου. Τὰ τείχη ταῦτα ἀπετέλουν ἀληθὲς ὀχύρωμα. Ἰδρύθησαν διὰ μεγάλων λίθων προερχομένων ἐκ τῶν γειτονικῶν ὀρέων, ὅπου εὑρήνται ἐν στρώμασι ἄνωθεν τοῦ γρανίτου, εἶναι δ' ὅμοιοι καθ' ὅλα πρὸς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὰ κράσπεδα τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ. Τὰ τεμάχια εἶναι κατὰ μέσον ὄρον 1 μέτρου καὶ 25 ἑκατοστῶν μήκους, 0,60 ὕψους καὶ 0,45 πλάτους. Συνδέονται δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ μίγματος ἀμμοκονίας ἢ συνηθέστερον διὰ παρενθέτων κεράμων ἢ χαλίκων. Τὰ θεμέλια ἐρείδονται ἐπὶ διπλῆς κοίτης λιθώδους ἀμμοκονίας καὶ γῆς ἀναμεμιγμένης μετὰ θαλασσίων ἀμμοῶδων ὀγκῶν καὶ συμφυρμάτων κεράμων. Τὸ μεταπύργιον κεῖται ἐπὶ ὑποβάθρων συνδεομένων μετ' αὐτοῦ εἰς ἓν σῶμα καὶ φέρει ἀψίδας· αἱ δύο προβολαὶ αὐτοῦ ἐνούμεναι ἀφήνουν μικρὸν διάστημα εἰς οἰκοδομικὴν χαλίκωσιν, ἥτις συνήθως πληροῖ τὸ μέσον τῶν βυζαντιακῶν τειχῶν. Τρεῖς προεξοχαὶ τοῦ τείχους εὑρήνται κατὰ μῆκος τῆς βορείου πλευρᾶς, σχηματίζουσαι πύργους τετραγωνικοὺς καὶ θολωτούς.

Τὸ τεῖχος δὲν διατηρεῖται εἰμὴ ἐν τῇ βορείᾳ πλευρᾷ· ἐν ταῖς ἄλλαις ἀπλοῦν περίφραγμα ἐκ λίθων ὑψαῖται ἐπὶ τῶν παλαιῶν θεμελίων, ἀλλὰ τὰ ἔχνη ἅτινα ἐγκλείει τὸ περίφραγμα τοῦτο ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὸ τεῖχος παρεστίνετο καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πλευρῶν μετὰ τῶν αὐτῶν ὑποβάθρων καὶ τῶν ἀψίδων.

Ἡ εἴσοδος τῆς μονῆς εὑρήνται ἐν τῷ μέσῳ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς διὰ διπλῆς πύλης ἐν μέσῳ παχέων ἀντερείσμάτων προβαλλόντων ἔξω τοῦ τείχους καὶ ἅτινα πιθανώτατα ἔφερον πύργωμα.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ περιβόλου τούτου εἶναι ἡ αὐτὴ τῶν οὔρουϊων δι' ὧν ὁ Ἰουστινιανὸς ὠχύρωσε τὴν αὐτοκρατορίαν. Τὰ τείχη ὁμοίως τοῦ Δαφνίου δὲν ἔχουσι τὸ πάχος τῶν οὔρουϊακῶν τειχῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διότι δὲν προωρίσθησαν διὰ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις.

Εἰς τὰς γνωστὰς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἡρσιπιωμένας μονὰς τῆς Ε' καὶ Σ' ἑκατονταετηρίδος ἐν Συρίᾳ (Συμεῶν Στυλίου), ἐν Ἀσσουάν καὶ ἄλλαχοῦ εὐρίσκαμεν τὴν αὐτὴν ὀχυρωτικὴν οἶαν ἐν Δαφνίῳ, τοὺς τετραγώνους πύργους, τὴν ἐν προεξοχῇ πύλην καὶ τὰ ἀντερείσματα.

Τὰ ἔχνη τῆς ἀρχικῆς μονῆς, ἐξαιρέσει τῆς βορείου πλευρᾶς, εἶναι κεχωσμένα εἰς ἀρκούντως μέγα βάθος· ἡ ῥυμοτομία τῶν οἰκοδομημάτων

ἦτο παράλληλος πρὸς τὰ τείχη καὶ τὴν βασιλικήν, ἦσαν δ' ἰδρυμένα ταῦτα διὰ τῶν αὐτῶν ὑλικῶν. Ἐξαίρεσι τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας ἐν τῇ βάσει τῆς ἐσωτερικῆς προσόψεως, ἐνθα ἀντικαθιστῶσι τὸ λιθῶδες σύμφορμα λευκοὶ πῶροι.

Τὰ μικρὰ ὀρθογώνια δωμάτια (2 μ. 70 × 3 μ. 80 πρὸς βορρᾶν καὶ 2 μ. 83 × 2 μ. 80 πρὸς ἀνατολὰς) τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας, τὰ ἐρειδόμενα ἐπὶ τοῦ τείχους, ἠνοίγοντο κάτωθεν στοᾶς τινος ἧς αἱ βάσεις σφίζονται κατὰ χώραν. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶχεν ἄνω ὄροφον, οὗ διατηροῦνται ἔχνη ἐν τῷ τείχει, ἀναμφιβόλως δὲ διπλῇ στοᾷ ἐκόσμηι ὁλόκληρον τὴν πρόσοψιν τοῦ κτιρίου τούτου. Ἀνάλογος τριπλῇ στοᾷ σφίζεται κατὰ χώραν ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ ἁγίου Συμεῶνος ἐν Συρίᾳ. Αἱ τοιαῦται στοαὶ τῆς προσόψεως διετηρήθησαν ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς μοναῖς μέχρι αὐτῶν τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἐκ τῆς ὀγκώδους οἰκοδομῆς, ἣτις κατελάμβανε τὸ μῆκος τοῦ δυτικοῦ τείχους ἐσωθεν, δὲν ὑπολείπονται εἰμὴ ἔχνη τῶν θεμελίων πρὸς ἀριστερὰν τῆς εἰσόδου κατὰ μῆκος τοῦ περιθόλου τοῖχος τις ἐνέκλειεν ἔχνη ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, σειρὰν ὅλην πλακῶν ὀρθουμένων παραλλήλως ὡς αἱ παραστάδες τῶν θυρῶν ἐν τῇ βορειοανατολικῇ γωνίᾳ. Ἐνταῦθα βεβαίως ὑπῆρχε δίοδος, τὸ δὲ τείχος τοῦ περιθόλου ἔμενεν ἐλεύθερον. Ἔτεραι παραστάδες εὐρέθησαν ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν διπλὴν σειρὰν τοιούτων παραστάδων ἐρειδομένων τῶν μὲν ἐπὶ τῶν δέ, ὡς ἐν ἁγίῳ Συμεῶνι.

Τὸ βόρειον τείχος μέχρι τοῦ κεντρικοῦ πύργου ἦτο ὡσαύτως ἐλεύθερον, ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῆς διατάξεως τῶν θεμελίων τῶν οἰκοδομῶν. Ἡ δὲ νοτία πλευρὰ τοῦ περιθόλου δὲν διασώζει τὰ θεμέλια καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν ὡς αἱ ἄλλαι πλευραὶ κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν μόνον γωνίαν εὐρέθησαν ἀρκούντως βαθέως λείψανα τοίχων τινῶν.

Ἐκ τῆς μεθοδικῆς μελέτης τῶν ἐρειπίων τούτων ἐξάγει ὁ κ. Millet πολύτιμα συμπεράσματα ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν χρόνον τῆς ἰδρύσεως τῆς μονῆς. Διότι ἡ σύγκρισις αὐτῶν πρὸς τὰ ἐρείπια ἐτέρων μονῶν τῆς Ε' καὶ Σ' ἑκατονταετηρίδος διδάσκει ἀσφαλῶς ὅτι ἡ μονὴ Δαφνίου ἀνήκει εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους.

Εἰς τὴν τοιαύτην δὲ χρονολόγησιν ἐπικουροῦσι καὶ τὰ περισωθέντα ἐν τῷ περιθόλῳ γλυπτὰ τεμάχια οἰκοδομικῶν μελῶν. Ἐκ τούτων τρία ἀθροίσματα φαινονται ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν μονήν.

Α'. Ἐν ἄκρον ὑπερθύρου καὶ ἐν τεμάχιον κυματίου ἡμικυλινδρικοῦ

κοσμούμενα ὑπὸ ἀκάνθης τριλόβου, ἥτις εἶναι τοσοῦτον συνήθης ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ῥαβένη καὶ Συρία, ἀλλ' ἥτις χαρακτηρίζει ἰδιαζόντως τὴν διακοσμητικὴν τέχνην τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος. Ἡ αὐτὴ ἀκάνθα εὑρηται ἐν ὁμοιοτάτοις ὑπερθύροις ἐν Sergilla, El Barah καὶ ἀγίῳ Συμεῶνι. Τὸ ὑπερθύρον τοῦ Δαφνίου παρουσιάζει πρὸς τούτοις ἐν ταῖς γωνίαις καὶ μεταξὺ τῶν ἀκάνθων φύλλα ἀπλᾶ, ἅτινα δὲν ἀπαντῶσιν ἐν Συρίᾳ, ἀλλ' εὑρηνται ἐν γλυπτοῖς τεμαχίῳις ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Δελφῶν. Ἐν Δαφνίῳ πρὸς τούτοις εἰς τρία κιονόκρανα στυλιδίων τῶν παραθύρων ἡ αὐτὴ ἀκάνθα πλαισιοῖ σταυρόν, ὡς καὶ εἰς ἓν κιονόκρανον πύλης τῶν ἀνακτόρων τοῦ Θεοδώριου.

Β'. Τέσσαρα κιονόκρανα τοῦ ῥωμαϊκοῦ τύπου, τὸ μὲν ἐν κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ, τὰ δ' ἄλλα περιβαλλόμενα ὑπὸ μιᾶς σειρᾶς φύλλων ἀκάνθης καὶ μιᾶς σειρᾶς φύλλων ἀπλῶν. Ἡ ἀκάνθα τῶν κιονοκράνων τούτων εἶναι ἀνάλογος τῇ τοῦ ὑπερθύρου· τὸ κορινθιακὸν κιονόκρανον εἶναι τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει κατὰ τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα, τὸ μετὰ ἀπλῶν ὁμῶς φύλλων τοῦναντίον εἶναι λίαν σπάνιον. Ἐν τῶν κιονοκράνων τούτων εὑρέθη ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ, ἐν τῷ μικρῷ παρεκκλησίῳ τῆς νοτιοδυτικῆς γωνίας. Εἶναι δὲ πάντα ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, τῆς αὐτῆς διαμέτρου καὶ περίπου τοῦ αὐτοῦ ὕψους· προέρχονται λοιπὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ναοῦ, ἀναμφιβόλως ἐκείνου ὅστις προὔπηρχεν ἐν τῇ αὐτῇ θέσει.

Γ'. Δύο τεμάχια ὑπερθύρου πιθανώτατα ἐξ εἰκονοστασίου καὶ μία πλάξ θωρακίου κοσμούμενα πάντα διὰ ῥοδάκων, ἀκτινωτῶν τροχῶν καὶ ἐλικοειδῶν κοσμημάτων, εἶναι ἔργα τῆς αὐτῆς σμίλης. Ἀφ' ἑτέρου πάντα σχεδὸν τὰ ἄλλα τεμάχια, τὸ ὑπερθύρον τοῦ ναοῦ, μία τεθραυσμένη πλάξ, πλαίσια τινὰ κ.τ.λ. φαίνονται τῆς αὐτῆς τεχνοτροπίας. Πάντων τούτων τῶν γλυπτῶν τεμαχίων ὁ κ. Millet παραθέτει ἐν τῷ κειμένῳ λαμπρὰς εἰκόνας (εἰκ. 1—15). Ἡ μελέτη τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν γλυπτῶν τεμαχίων, ἐπιλέγει ὁ κ. Millet, ἄγει ἡμᾶς εἰς ἐποχὴν ἀρχαίαν, εἰς τὴν Σ' ἢ μᾶλλον εἰς αὐτὴν τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα. Ἱστορικά τινὰ διδόμενα ἐνισχύουσι καὶ ἐπιβεβαιούσι τὴν γνώμην ταύτην.

Ἡ διασφάξ τοῦ Δαφνίου, δι' ἧς διέρχεται ἡ μεγάλη ὁδὸς ἡ ἄγουσα εἰς Κόρινθον καὶ Θήβας, δὲν ἠδύνατο νὰ νομισθῇ ὡς ἐκ τῶν ἐρημιῶν ἐκείνων αἵτινες προσεῖλκυον τοὺς ἀσκητάς, ὡς ὁ Βιθυνιακὸς Ὀλυμπος, οἱ βράχοι τῆς Πάτμου ἢ ἡ καιλὰς τοῦ ὁσίου Λουκᾶ. Οἱ μοναχοὶ ἦλθον ἐνταῦθα ὅπως ὑπηρετήσωσιν ἱερὸν ἱδρυθὲν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος.

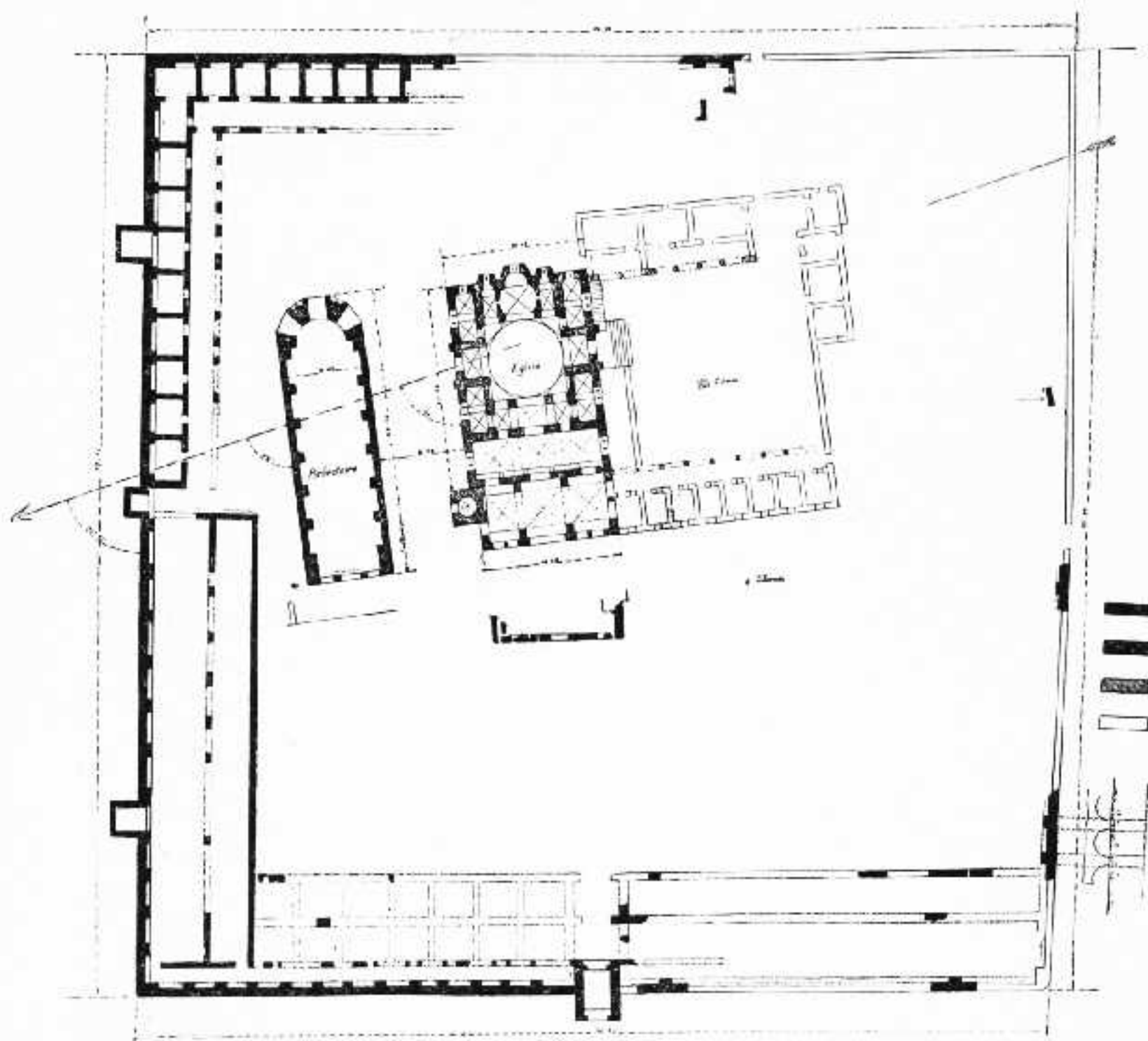

Η ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ ΑΠΟ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΠΛΕΥΡΑΣ

Τόπος Έστιας.

Ὁ ναός τοῦ Κορυθαλλοῦ ἐπυρπολήθη ἀναμφιδόλως μετὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ἐλευσίνας ὑπὸ τῶν Ἰότθων τοῦ Ἀλαρίχου, ἢ μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἄρειανῶν ἱερέων καὶ μοναχῶν, οἵτινες ἠκολούθουν αὐτοῖς ὅτε ἐπῆλθον κατὰ τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 395.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν βαρβάρων καὶ πρὸ τοῦ 401 ὁ Ἀρκάδιος

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΔΑΦΝΙΟΥ

ἐπηνώρθωσε τὴν Ἱερὰν ὁδόν. Ἐν διατάγματι αὐτοῦ, ἀπευθυνομένῳ ἐν ἔτει 397 πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Ἀνατολῆς Ἀστέριον, ὁρίζει ὅπως χρησιμοποιῆται εἰς δημοσίας οἰκοδομὰς τὸ ὑλικὸν τῶν ἡρειπωμένων ναῶν. Ἐκατέρωθεν τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ εὕρεσκετο τοσαύτη ποσότης ὑλικοῦ, ὥστε καθίστατο εὐκόλος ἡ δι' αὐτοῦ ἀνίδρυσις μεγάλου οἰκοδομήματος. Μονὴ ἰσχυρῶς ὠχυρωμένη, ὡς ἦτο σύνηθες κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἡδύ-

νατα ν' ἀντιστῇ κατὰ νέων ἐπιδρομῶν καὶ νὰ παράσχη συγχρόνως τὴν θείαν προστασίαν.

Ὁ Ἀρκάδιος δὲν ὑπῆρξεν ὁ μόνος αὐτοκράτωρ τῶν χρόνων ἐκείνων ὅστις ἔδειξεν ἐνδιαφέρον πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεοδόσιος ὁ Β' ἔλαβεν ὡς γνωστὸν γυναῖκα ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως, ἣτις διетήρει εἰσέτι τὴν μεγάλην αὐτῆς φήμην καὶ εἰς ἣν προσήρχοντο μακρόθεν οἱ ἐρασταὶ τῆς παιδείας, ὅπως ἀκροασθῶσι τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ῥητόρων αὐτῆς. Ἡ λατρεία τῶν ἀρχαίων θεῶν διетηρεῖτο ἀκμαία ἐν τῇ πόλει τῆς Παλάδος καὶ τοῦτο ἀνησύχει τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὴν εὐφυᾶ ὑπόθεσιν τοῦ Γρηγοροδίου ἡ Πουλχερία προσέφερε τὴν πορφύραν εἰς τὴν θυγατέρα φιλοσόφου ἐξ Ἀθηνῶν, ὅπως ἡ προσελκύσῃ δι' αὐτῆς ἡ ἐξασθενώσῃ τὴν Σχολὴν καὶ στερήσῃ οὕτω τὴν ἡττηθεῖσαν λατρείαν τῶν ἀρχαίων θεῶν τοῦ τελευταίου αὐτῆς καταφυγίου. Αἱ περιπέτειαι τῆς διαπύλης ταύτης μεταξὺ χριστιανισμοῦ καὶ ἐθνισμοῦ εἶναι ἀμυδρῶς γνωσταί, φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ λατρεία τῶν χριστιανῶν περιορίσθη τὸ πρῶτον ἐξω τῆς πόλεως καὶ ὅτι ἡ Ἀκρόπολις ὑπῆρξεν ἡ τελευταία αὐτῆς κατὰκτησις. Καθίσταται λοιπὸν εὐνόητον ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ὠκείοποιήθη ἐπιτυχῶς τὸν ἡρειπιωμένον ναὸν τοῦ Κορυδαλλοῦ. Αἱ μοναὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦσαν ἐν Συρίᾳ κέντρα τῆς χριστιανικῆς παιδείας, ἦτο δὲ προφανές ὅτι κέντρον χριστιανικῆς διδασκαλίας ἀντιμέτωπον τῆς Σχολῆς τοῦ ἐθνισμοῦ θ' ἀνιδρύετο ἐπ' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ δι' ἧς διήρχοντο οἱ τελευταῖοι λάτραι τῶν μυστηρίων τῆς ἀρχαίας θρησκείας. Μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅποτε ὁ Παρθενὼν κατέστη τὸ ἱερὸν τῆς Θεοτόκου τῶν Ἀθηνῶν, δὲν θὰ ὑφίστατο πλέον ἀνάγκη ὅπως ἰδρυθῇ μονὴ ἐν Δαφνίῳ.

Ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τῷ ἀφορῶντι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, ἐρευνᾷ ὁ κ. Millet μεθοδικῶς τὰς περιωθεῖσας εὐαρίθμους πηγὰς, ἐξάγων ἐξ αὐτῶν ἀσφαλῆ πορίσματα περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς μονῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἐν ἀρχῇ λέγει ὅτι ἡ πρώτη μονὴ Δαφνίου δὲν ἔμεινεν ἐν ἐνεργείᾳ μέχρι τῆς λατινικῆς κατακτήσεως. Σπανίως αἱ βυζαντιακαὶ μοναὶ διетηροῦντο διαρκῶς, συχνότατα δὲ περιέπιπτον εἰς ἐγκατάλειψιν, ὡς ἀποδεικνύουσι τοῦτο πολλὰ τῶν γνωστῶν τυπικῶν. Τότε δὲ πλούσιοι εὐεργέται ἐλάβανον τὰς μονὰς ὑπὸ τὴν ἰδίαν προστασίαν ἀνοικοδομοῦντες αὐτάς. Τοῦτο ἐγένετο καὶ ἐν Δαφνίῳ. Ὁ νέος κτήτωρ κατηδάρισε τὸν ἀρχαιότερον ναόν, οὗτινος ὁ ρυθμὸς δὲν ἦτο πλέον ἐν χρήσει, ἀλλ' ὅμως δὲν

ἀνωκοδόμησεν ἐντελῶς τοὺς τοίχους τῶν κελλίων, ἐπειδὴ ἦσαν ταῦτα κατὰ τὸ ἡμῖς κατεστραμμένα ἄλλ' ἐπέθηκεν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων τοὺς τοίχους τῆς νεωτέρας οἰκοδομῆς, ὡς σαφῶς καθορᾶται τοῦτο εἰσέτι. Ἄν τοῦτο εἶναι ἀκριβές, ἐνέχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι μαρτυρεῖ ὅτι ὁ νεώτερος ναός, ἂν μὴ τὰ ψηφιδώματα, ὑφίστατο κατὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν αἱ πηγαὶ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος μνημονεύουσι τῆς μονῆς, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ ἀρχαιότεραι οἰκοδομαὶ περισφύζοντο ἀκέραιαι μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου, μετὰ μακρὰν ἐγκατάλειψιν, καὶ ὅτι ἀνωκοδομήθη ἡ μονὴ διαρκούσης τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ σπουδαιότης τῶν πηγῶν περὶ τῆς νεωτέρας μονῆς εἶναι ὁ βίος τοῦ ὁσίου Μελετίου, γραφίς κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου¹. Ὁ Μελέτιος ἦτο μοναχὸς ἐκ Καππαδοκίας, ὅστις ἐγκαταλιπὼν ἡμέραν τινὰ τὴν μικρὰν μονὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου παρὰ τῆς Θήβας, ὅπου ἐμόνασεν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἔτη, καὶ συμπαραλαβὼν ὀκτὼ ἑτέρους συμμοναστάς ἐζήτησεν ἐν τῷ Κιθαιρῶνι ἐρημητήριον μᾶλλον ἀπόκεντρον. Ἡ μικρὰ μονὴ τοῦ Συμβόλου κειμένη ἐπὶ τῆς ἀποτομωτέρας κλιτύος τοῦ ὄρους πρὸς βορρᾶν ἐφάνη αὐτῷ ἄρμοδιὰ πρὸς τοῦτο. Περὶ τὸν Μελέτιον συνήχθη πανταχόθεν τοσαύτῳ μέγα πλῆθος μοναχῶν, ὥστε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγουμένου τοῦ Συμβόλου ὁ περιώνυμος ἀσκητὴς διερρύθμισεν αὐτοβούλως τὰ κατὰ τὴν μοναχικὴν ταύτην κοινότητα, ἰδρύσας περίξ τῆς ἀρχικῆς μονῆς, ἥτις ἐξ αὐτοῦ ἐκλήθη τοῦ Ὁσίου Μελετίου, εἴκοσι δύο πατριαύρια ἦτοι μικρότερα ἐξαρτήματα ἐξ ὀκτὼ μέχρι δώδεκα μοναχῶν ἕκαστον. Παρὰ δὲ τοῦ πατριάρχου Νικολάου (1081—1111) ἔλαβε τὴν ἄδειαν ὁ Μελέτιος, ὅπως παρέχη τοῖς πιστοῖς «*ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*».

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συνέβη τὸ ἐπεισῶδιον τοῦ μοναχοῦ, ὅστις ἦλθεν «*ἐκ τῆς γείτονος ὁρμώμενος τοῦ Δαφνίου μονῆς*», ἀπεχούσης τοῦ Ὁσίου Μελετίου περὶ τὰς τέσσαρας ὥρας. Κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Προδρόμου ὁ μοναχὸς αὗτος προσελθὼν εἰς τὸν Μελέτιον προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἐζήτησεν, ὅπως προσλάβῃ αὐτὸν μετὰ τῶν ἰδίων

¹ Ὁ βίος τοῦ Μελετίου ἐγράφη κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ὑπὸ τοῦ Νικολάου ἐπισκόπου Μεθώνης καὶ τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου. Ἀμφότεραι αἱ βιογραφίαι αὗται ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Ῥώσου βυζαντινολόγου Βασιλιέφσκη ἐν τῷ δευτέρῳ φυλλαδίῳ τοῦ 5' τόμου τῶν δημοσιεύσεων τοῦ Ῥωσικοῦ Παλαιοσυντακτοῦ Συλλόγου.

μοναχῶν, ὁ δὲ Μελέτιος ἐδέχθη τὸν φυγάδα καὶ συγκατέλεξε μετὰ τῶν ἀδελφῶν ἐνὸς τῶν παραλαυρίων. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ μοναχὸς τοῦ Δαφνίου, μὴ ὦν εἰθισμένος εἰς τὴν αὐστηροτάτην δίαιταν τῶν ἀσκητῶν τοῦ Κιθαιρῶνος, ἐζήτησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ μονὴν προφασιζόμενος ἀσθένειαν τοῦ σώματος. Ὁ Μελέτιος δὲν ἠρνήθη αὐτῷ τοῦτο· «ὕπαγε ἐν εἰρήνῃ, τῷ εἶπε, δὲν θέλω ἀναγκαστικῶς καὶ βιαίως νὰ ὑποτάξω τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς ἀρετῆς, καίτοι γινώσκω ὅτι διὰ βίας πρέπει ν' ἀρπάσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ».

Τὸ κείμενον τοῦτο τοῦ Προδρόμου δὲν παρέχει μόνον χρονολογίαν πολὺτιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς Δαφνίου, ἀλλὰ διδάσκει ἡμᾶς καὶ τὸν ὀργανισμόν αὐτῆς. Αἱ μοναὶ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος ἦσαν πλουσιώταται, κατὰ τῶν καταχρήσεων δὲ τῶν ἐκ τοῦ πλούτου προερχομένων καὶ τῆς παραστρατηγίας τοῦ σκοποῦ αὐτῶν ἀντεπεξῆλθε βραδύτερον ὁ κλεινὸς τῆς Θεσσαλονίκης μητροπολίτης Εὐστάθιος διὰ τῶν διατριβῶν αὐτοῦ περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ μοναχικοῦ βίου. Ὁ Μελέτιος, ὅστις φεύγων ἐκ τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ μικρᾷ αὐτοῦ πατρίδος δὲν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, κατὰ τὸν Πρόδρομον, εἰμὴ ἐπτὰ ὀβολούς, ἤθελε νὰ γίνῃ ἰδρυτὴς μοναχικῆς κοινότητος τηρούτης τὰς ἀρχὰς τοῦ αὐστηροῦ ἀσκητισμοῦ. Οἱ μοναχοὶ τοῦ Δαφνίου, ὡς καὶ πανταχοῦ ἐν ταῖς πλουσίαις μοναῖς, ἔζον ἄνευ ὑπερβολικῆς αὐστηρότητος καὶ τὸ τυπικὸν τῆς μονῆς αὐτῶν ἦτο ἀναμφιβόλως ἀνάλογον πρὸς τὰ γνωστὰ ἡμῖν ἄλλων μονῶν· ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἐκ τῆς μονῆς ταύτης μοναχοῦ ὅπως ἀντίσχη εἰς τὸν τραχὺν βίον τῶν ἀσκητῶν τοῦ Κιθαιρῶνος.

Ἐτέρᾳ πηγῇ πολὺτιμος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας μονῆς εἶναι μολυβδόβουλλον τι ἀποκείμενον ἐν τῷ Ἑθν. νομισματικῷ Μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο ἀνήκει εἰς τινὰ ἡγούμενον τῆς μονῆς Δαφνίου, φέρει δ' ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθείας ὀψέως προτομὴν τῆς Θεοτόκου δεσμένης μετὰ τοῦ βρέφους ἐπὶ τοῦ στήθους, ὀπίσθεν δ' ἓνα στίχον τρίμετρον ἱαμβικόν: *Σφραγὶς προέδρου Παύλου ποιμένης Δαφνίου*. Ὁ κ. Schlumberger, ὅστις ἐδημοσίευσεν τὸ μολυβδόβουλλον, χρονολογικῶς θέτει αὐτὸ εἰς τὴν Ι' ἑκατονταετηρίδα. Ἀλλ' ὁ κ. Millet λεπτομερέστερον ἐγκύψας εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ νομίζει ὅτι δὲν δύναται νὰ εἶναι προγενέστερον τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, διότι ἑμμετροὶ ἐπιγραφαὶ εἰς τὰ μολυβδόβουλλα, ὡς ἐξ ἀναμφισβητήτων τεκμηρίων κατεδείχθη, μόλις ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου χρονολογοῦνται. παρατεινομένης τῆς χρήσεως ταύτης μέχρι τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος.

ἄρ' ἑτέρου δὲ ὁ τύπος τῆς Θεοτόκου ὁ ἐν τῷ μολυβδόβουλλῳ τοῦ ἡγουμένου τοῦ Δαφνίου εἶναι συνήθης, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁ κ. Schlumberger παρατήρησεν, ἐν τοῖς μολυβδόβουλλοις τῆς ΙΑ' καὶ ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος. Δυνάμεθα λοιπὸν, ἐπιλέγει ὁ κ. Millet, ν' ἀποδώσωμεν τὸ μολυβδόβουλλον τοῦ ἡγουμένου Δαφνίου εἰς ἐποχὴν πλησιεστέραν πρὸς ἐκείνην καθ' ἣν ὁ ὁσῖος Μελέτιος παρέσχεν ἄσυλον εἰς τὸν ἐκ τῆς μονῆς ταύτης φυγόντα μοναχόν.

Ἐτερον μολυβδόβουλλον τῆς συλλογῆς Mordtmann, οὐ δεύτερον ἀντίτυπον εὑρίσκεται ἐν τῷ Ἑθν. νομισματικῷ Μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν, φέρει ἄρ' ἐνὸς τὸν αὐτὸν τύπον τῆς Θεοτόκου, ὅπισθεν δ' ἐπιγραφὴν: ἡ Θεοτόκος, τὸ Δαφνίον. Ὁ Mordtmann κατέταξεν αὐτὸ εἰς τὰ μολυβδόβουλλα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δὲ κ. Schlumberger ἐρωτᾷ, μήπως ἀνήκει καὶ τοῦτο εἰς τὴν μονὴν τοῦ Δαφνίου. Ὁ κ. Millet ὁμῶς νομίζει ὅτι ὁ τύπος τῆς ἐπιγραφῆς ἀρμόζει μᾶλλον εἰς μολυβδόβουλλον ναοῦ καὶ οὐχὶ μονῆς. Τὰ μολυβδόβουλλα τῆς Θεοτόκου τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ὀκτογόνου Θεοτόκου, τῆς Ἀχειροποιήτου Θεοτόκου, τῆς διακονίσσης τοῦ Ρεσβίντου, τῆς Δεσποίνης τῶν Βλαχερνῶν, ἀνήκουσιν εἰς ναοὺς. Τὰ μολυβδόβουλλα μονῶν φέρουσι τὰς ἐπιγραφὰς κατὰ διάφορον τύπον, οὕτω μονῆς *Αἰδύμου*, μονῆς *Βορησσῶν*, τῆς *Δαύρας τοῦ ἁγίου Σάββα* κτλ. Εἶναι λοιπὸν πιθανώτατον ὅτι τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο δὲν ἀνήκει εἰς τὴν μονὴν Δαφνίου. Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι πολλαὶ θέσεις φέρουσαι τὸ αὐτὸ ἢ μικρὸν διάφορον ὄνομα.

Πρὸς τὸ ἀριστερὸν τῆς εἰσόδου τοῦ νάρθηκος, κάτωθεν τοῦ κονιάματος ὅπερ ἐκάλυπτε μίαν τῶν ἀντηρίδων τοῦ πυλῶνος, εὑρέθη τοιχογραφία αὐτοκράτορός τινος μετὰ διαδήματος, περιβεβλημένου τοὺς αὐτοκρατορικοὺς λώρους, φέροντος δ' ἐν ταῖς χερσὶν ἐν σχήματι κυλίνδρου τὸ χρυσόβουλλον δι' οὗ ἀνιδρύετο καὶ ἐπροικοδοτεῖτο ἡ μονή. Βραδύτερον αἱ ἐργασίαι τῆς ἐπισκευῆς τῆς μονῆς ἀπεκάλυψαν καὶ ἑτέραν τοιχογραφίαν ὁμοίαν, ἔχουσαν δὲ τὴν αὐτὴν περιβολήν. Ἡ διακόσμησις αὕτη τοῦ πυλῶνος ἐγένετο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας· οἱ μετὰ τοὺς Κιστερικιανούς ἐπανελθόντες εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν μονὴν Ἕλληνες μοναχοὶ διετήρησαν τὴν ἀνάμνησιν τῶν κτητόρων τοῦ γηραιοῦ αὐτῶν ἀσύλου, οὓς ἐμνημόνευσον ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ἀπεικόνισαν δ' αὐτοὺς ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς μονῆς, κατ' ἔθος ὅπερ διατηρεῖται εἰσέτι ἐν τῷ Ἀθωνί. Ἀλλ' οἱ μοναχοὶ τοῦ Δαφνίου ἡγνόουν προφανῶς ν' ἀπεικονίσωσι τὰς πραγματικὰς εἰκόνας τῶν κτητόρων, αἱ δὲ τοιχογραφίαι τοῦ πυλῶνος ἐγένοντο κατὰ

τὴν παράδοσιν. Εἶναι λοιπὸν ἀδύνατον νὰ ζητήσῃ τις νὰ εὕρῃ ἐξ αὐτῶν τῶν εἰκόνων, εἰς τίνες αὗται ἀνήκουσι. Τὸ μόνον ὅπερ ἐξ αὐτῶν διδασκόμεθα εἶναι ὅτι ἡ μονὴ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος ἀνιδρύθη ὑπὸ τινος αὐτοκράτορος καὶ ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὰς προνομιούχους μονὰς τὰς καλουμένας βασιλικὰς μονὰς.

Ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ ἐκτίθενται καὶ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ ἐστιαστόριον καὶ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ κοιμητηρίου τῆς μονῆς, ἅτινα δύνανται νὰ νομισθῶσιν ὡς ἔμμεσοι πηγαὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Δαφνίου κατὰ τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα.

Συγκεφαλαίων δὲ ὁ κ. Millet τὰ κατὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας μονῆς λέγει ὅτι ἐκ τῶν πηγῶν ἐξάγεται ἀσφαλῶς ὅτι αὕτη ὑφίστατο μετὰ τοῦ ἐστιαστορίου καὶ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ κοιμητηρίου περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος· κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τῶν μοναχῶν αὐτῆς ἐγκατέλιπε τὴν μονήν, ὅπως ἐν τῷ Κιθαιρῶνι παρὰ τῷ ὁσίῳ Μελετίῳ ἐξασκηθῇ εἰς τὸν αὐστηρὸν ἀσκητισμὸν. Ἐκ τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς δὲν διατηρήθη εἰμὴ ἡ σφραγὶς ἐνὸς τῶν ἡγουμένων αὐτῆς, ὅστις ὑπῆρξε σύγχρονος περίπου τοῦ μεγάλου ἀσκητοῦ τοῦ Κιθαιρώνος. Ὅτι τὸ τυπικὸν τοῦ Δαφνίου ἦτο ἀναμφιβόλως ἀνάλογον πρὸς τὰ γνωστὰ τῆς ΙΑ' καὶ ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος. Τέλος ὅτι ἡ μονὴ ὑπῆρξε πιθανώτατα ἱδρυμα αὐτοκράτορος τινος καὶ συγκατελέγετο ἐν ταῖς βασιλικαῖς μοναῖς.

Ἐν τῶν σπουδαιωτάτων κεφαλαίων τοῦ πρώτου βιβλίου εἶναι τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς μονῆς ὑπὸ τῶν Κιστερκιανῶν μοναχῶν. Ἐν αὐτῷ ὁ κ. Millet διεξέρχεται ἐκτενῶς πάντα τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν μοναχῶν καὶ τὸν μακρὸν βίον τῆς μονῆς κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν. Ἐν ἀρχῇ ἀφηγεῖται τὴν μεγάλην σπουδαιότητα καὶ τὴν δύναμιν ἣν εἶχε τὸ τάγμα τῶν Κιστερκιανῶν ἐν τῷ καθολικισμῷ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τετάρτης σταυροφορίας. Μεταξὺ τῶν παπικῶν ληγάτων, δι' ὧν παρεσκεύασεν αὐτὴν ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ', ὑπῆρχον πολλοὶ Κιστερκιανοί, τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν ἡγοῦντο τῶν Σταυροφόρων.

Κατὰ τὴν ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα οἱ Κιστερκιανοὶ ἦσαν ἐγκαθιδρυμένοι ἐν Συρίᾳ, κατὰ δὲ τὴν ΙΓ' ἐξηπλώθησαν, χάρις εἰς τὴν φραγκικὴν κατὰκτησιν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐλληνικαῖς χώραις. Οὕτω γνωρίζομεν κατεχομένας ὑπ' αὐτῶν, πλὴν τῆς μονῆς Δαφνίου, ἐν μὲν τῇ διοικήσει Κωνσταντινουπόλεως τὰς μονὰς ἁγίου Ἀγγέλου ἐν Πέτρᾳ καὶ ἁγίου Στεφάνου, ἐν Βιθυνίᾳ τὴν μονὴν τῶν Ρουφινιανῶν, παρὰ τὴν Θεσσαλο-

νίκην τὴν μονὴν τοῦ Χορταίτου καὶ ἑτέραν τινὰ ἐν τῇ διοικήσει Κορίνθου. Ἐκ τῶν μονῶν τούτων αἱ πλείσται ἀνήκον πρότερον εἰς Ἑλληνας μοναχοὺς, διετήρησαν δ' οἱ Κιστερκιανοὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν παρεφθαρμένα (τοῦ Χορταίτου: Cortiac, de Carciaco, de Cortaco. Δαφνίου: de Dalphino, de Dalphinet).

Ἐν τῇ ἐπιδρομῇ τῶν Φράγκων αἱ πλείσται ἑλληνικαὶ μοναὶ ἐκενώθησαν, τῶν μοναχῶν τραπέντων εἰς φυγὴν ἢ ἐκδιωχθέντων ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων. Ἐν Κωνσταντινουπόλει αἱ μοναὶ διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων. Ἐν Ἀθήναις ὡσαύτως ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνιωτίσσης (Παρθενῶν) ἐγένετο λεία τῶν ἐταίρων τοῦ Ὁθωνος La Roche. Ἡ μονὴ Δαφνίου, ἣν συνήντησαν ἐν τῇ ὁδῷ αὐτῶν, ὑπέστη τὴν αὐτὴν τύχην· ἐν αὐτῇ τῇ εἰκόνι τοῦ Παντοκράτορος ἐν τῷ τρούλλῳ εὗρέθησαν αἰχμαὶ τῶν λατινικῶν βελῶν. Ὡς δ' ὁ Βονιφάτιος ὁ ἐκ Μονφεράτου παρεχώρησεν εἰς τοὺς ἰδίους μοναχοὺς τὰς μονὰς τοῦ Χορταίτου καὶ τοῦ ἁγίου Στεφάνου ἐξαρτήσας αὐτὰς ἐκ τῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ μονῶν τοῦ Locedio καὶ τοῦ ἁγίου Θωμᾶ ἐν Torcello, οὕτω καὶ ὁ Ὁθων La Roche ἐξήρτησε τὴν μονὴν Δαφνίου ἐκ τῆς ἐν Βουργουνδίᾳ μονῆς τοῦ Bellevaux. Ἀφηγεῖται δ' ὁ κ. Millet λεπτομερέστατα καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιστήμων πηγῶν τὴν διοργάνωσιν τοῦ Δαφνίου καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ μέχρι τέλους τῆς ἐν Ἀττικῇ κυριαρχίας τῶν δουκῶν. Ἡ ἱστορία τῆς μονῆς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δὲν ἦτο μέχρι τοῦδε ἐπαρκῶς γνωστὴ, ἐν τούτοις ἐκ τῶν περιωθεισῶν πηγῶν καὶ ἐκ τῆς συγκριτικῆς μελέτης πρὸς τὰ γνωστὰ περὶ τῶν ἄλλων ἐν Ἑλλάδι μονῶν τῶν Κιστερκιανῶν κατορθοῖ ὁ διαπρεπὴς ἐπιστήμων μετὰ πολλῆς εὐφυΐας νὰ διευκρινήσῃ ἀρκούντως τὸν βίον τῆς μονῆς κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν. Ἡ μονὴ Δαφνίου ἔσχεν οὐ μικρὰν δρᾶσιν πολιτικὴν ἐν τῷ δουκάτῳ, διότι οἱ Κιστερκιανοὶ ἀπανταχοῦ ὑπῆρξαν διάπυροι ἀπόστολοι τοῦ γοήτρου τοῦ Πάπα, οὐ τὰ συμφέροντα ἐνθουσιωδῶς καὶ τελεσφορῶς προήσπιζον· τὴν σπουδαιότητα δ' αὐτῆς ὡς πολιτικοῦ παράγοντος διετήρησεν ἡ μονὴ μέχρι τοῦ 1305. Ὡσαύτως δ' ἐγένετο ἀξιομνημόνευτος ἡ μονὴ Δαφνίου καὶ ὡς ὑπάρξασα τὸ ἱερὸν προσκύνημα τῶν Βουργουνδίων εὐγενῶν, προσκυνητῶν ἢ κατακτητῶν, αἵτινες ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν ἐζητοῦντο τὰς προσευχὰς τῶν Κιστερκιανῶν μοναχῶν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς αὐτῶν. Πάντες οὗτοι ἐπόθουν μετὰ θάνατον νὰ ἐνταφιάζωνται ἐν μονῇ Κιστερκιανῶν. Ἐν Bellevaux σῶζονται πολυάριθμοι τάφοι τοῦ οἴκου τῶν La Roche. Ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι μονῶν τῶν Κιστερκιανῶν γνωρίζομεν ὅτι πλὴν τοῦ Δαφνίου

περιέκλειεν τάφους Βουργουνδίων ευγενών και ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου. Ἐν Δαφνίῳ δ' ὑπῆρχον οἱ τάφοι τῶν δουκῶν τῶν Ἀθηναίων πλὴν τοῦ Ὁθωνος La Roche, ὅστις ἐτάφη ἐν Γαλλίᾳ. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τινος ἐγγράφου σωζομένου ἄλλοτε ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Mons, δι' οὗ πιστοποιεῖται ὑπὸ τῶν ὑπογραφομένων ἀρχιεπισκόπου Ἀθηναίων Ἐρρίκου καὶ ἄλλων τινῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἡγούμενος Δαφνίου Ἰάκωβος (frère Jacques Abbé de Dalfinet), ὅτι Γουίδων ὁ Β' δούξ Ἀθηναίων ἀποθανὼν τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1308 ἐτάφη τὴν ὑστεραίαν «ἐν τῷ τάφῳ τῶν ἑαυτοῦ προγόνων ἐν τῇ μονῇ Δαφνίου». Καὶ ὁ τελευταῖος δὲ δούξ Ἀθηναίων Gauthier de Brienne ὁ πεσὼν ἐν τῇ φροδεῶ πανωλεθρίᾳ, ἣν ὑπέστησαν οἱ ὑπ' αὐτὸν Γάλλοι ἱππότες παρὰ τῶν Καταλάνων, ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ ὀρίζει ὅπως τὸ σῶμα αὐτοῦ ταφῇ ἐν Δαφνίῳ· πιθανώτατα δὲ οἱ νικηταὶ ἐπέτρεψαν νὰ πληρωθῇ ἡ τελευταία θέλησις τοῦ ἡρωικοῦ δουκός.

Ὁ Buchon γνωρίζων τὸ ἐγγράφον τοῦ Mons ἐσκέφθη ν' ἀναζητήσῃ ἐν Δαφνίῳ τοὺς τάφους τῶν δουκῶν Ἀθηναίων, εὔρε δ' ἐκεῖ δύο σαρκοφάγους, μίαν ἐν τῇ βορείῳ ἄκρᾳ τοῦ νάρθηκος, ἐτέραν ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῆς βορειοδυτικῆς γωνίας. Ἡ τελευταία αὕτη ἔφερε γεγλυμμένον σταυρὸν ἐπὶ βάσει, ἔχοντα ἄνω μὲν δύο κρίνα, κάτω δὲ δύο ὄφεις ἀνορθομένους. Ἐνόμισε δ' ὁ Buchon ὅτι τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἰκονίζει τὸ οἰκόσημον τῶν La Roche. Ἀλλ' ὁ Lenormant βραδύτερον ἤλεγξεν ἐσφαλμένην τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἀποδείξας ὅποιον ἦτο τὸ οἰκόσημον τῶν La Roche, ὅπερ φέρει καὶ περισωθεῖσα σφραγὶς τοῦ Ὁθωνος. Τὰ οἰκόσημα ταῦτα εὔρηται καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ἅτινα ὁ Γουίδων καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἔκοψαν ἐν Θήβαις. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦ ἐν Δαφνίῳ σαρκοφάγου ἦτο ἀπλοῦν κόσμημα κατὰ τὸ σύστημα τῶν Βυζαντινῶν, ἐν ᾧ ὅμως τὰ κρίνα μαρτυροῦσι τὴν φραγκικὴν αὐτοῦ προέλευσιν.

Μετά τὴν πτώσιν τῶν Γάλλων δουκῶν ἀπέβαλε καὶ ἡ μονὴ Δαφνίου τὴν προτέραν ὑπεροχὴν καὶ λαμπρότητα. Ὁ οἶκος τῶν Acciajuoli ἐστρεψε πᾶσαν τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Παρθενῶνα, τὸ ἀληθὲς ἱερὸν τῶν χριστιανικῶν Ἀθηναίων. Ἐπὶ τινος δὲ τῶν κινόνων αὐτοῦ εὔρηται καὶ τις ἐπιγραφὴ μνημονεύουσα τὸν χρόνον τοῦ θανάτου ἐνὸς τῶν ἡγουμένων τῆς μονῆς Δαφνίου, τοῦ Πέτρου Strosberch, ὅστις ἐτάφη παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον καταστάντα τὸ κοιμητήριον πάντων καὶ τῶν ἐν Ἀθήναις ἐπιφανῶν Δυτικῶν.

Ἐκ τῶν πηγῶν ὁ κ. Millet καταρτίζει πῖνακα τῶν γνωστῶν ἡγου-

μένων Δαφνίου κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν· οὗτοι εἶναι οἱ ἐξῆς ὀκτὼ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν·

Στέφανος τῷ 1237. Ἰωάννης τῷ 1250. Ν . . . τῷ 1265. Ἰωάννης τῷ 1271. Πέτρος τῷ 1283. Ἰάκωβος τῷ 1308. Ἰωάννης de Fondremand κατὰ τὴν ΙΔ' ἑκατονταετηρίδα. Πέτρος Strosberch τῷ 1412.

Τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ πρώτου βιβλίου ἀφορᾷ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς ἀπὸ τῆς ἐπανόδου τῶν ὀρθοδόξων μοναχῶν.

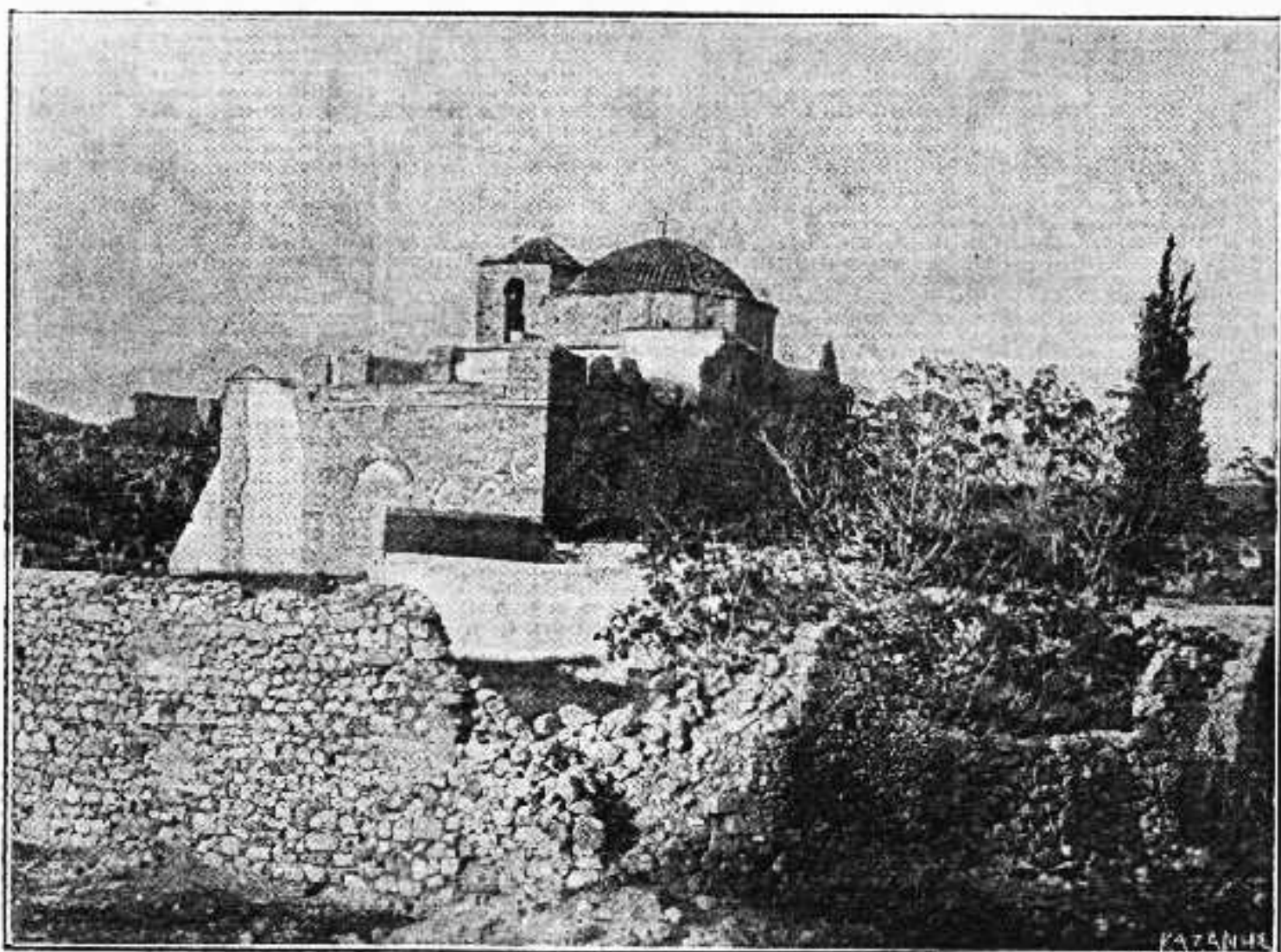
Οἱ Κιστερκίανοι κατέλιπον τὴν μονὴν Δαφνίου ἅμα τῇ εἰσόδῳ Μωάμεθ τοῦ Β' εἰς Ἀθήνας (1458). Ἡ λατινικὴ ἐκκλησία ἐξέλιπε μετὰ τῶν δουκῶν, οἱ δ' Ἕλληνες κάτοικοι ἀνέλαβον αὐθις τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα. Ἀμέσως δὲ τότε πιθανώτατα ἡ μονὴ Δαφνίου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τῶν ἀρχαίων αὐτῆς κατόχων. Τοῦλάχιστον γνωρίζομεν ἀσφαλῶς ὅτι κατὰ τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα ἡ μονὴ κατεῖχετο ὑπὸ ὀρθοδόξων μοναχῶν. Ἐξάγεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν ἐπιγραφικῶν χαραγμάτων τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τῆς νατοῦ καὶ τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ, ὧν δύο βαθύτερον κεχαραγμένα φέρουσι χρονολογίας 1532 καὶ 1548¹.

Ἡ νέα κοινότης τῆς μονῆς φαίνεται ὅτι ἐκέκτητο κτηματικὸν πλοῦτον ἄξιον λόγου. Οὕτω κατὰ παράδοσιν εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ μονὴ τοῦ ὁσίου Μελετίου κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ὑπῆρχε μετόχιον τοῦ Δαφνίου, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μικρὰ μονὴ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἡ ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου λόφου τοῦ κειμένου παρὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς διασφάγος. Ἐκ δὲ τοῦ Fourmont γνωρίζομεν ὅτι ἐκέκτητο καὶ ἐν Ἀθήναις μετόχιον, διότι οὗτος μίαν τῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιγραφῶν αὐτοῦ ἀντέγραψε «*Athenis in metochio monasterii Daphnii*» (Bibl. nat. Suppl. graec. 596, φύλλον 179· C. I. G. 972). Διὰ τὸν ἐκ τῆς πειρατείας φόβον καὶ τὰς τῶν Τούρκων καταδρομὰς πολλάκις ἡ μονὴ ἐγκατελείφθη· οὕτως οἱ περιηγηταὶ Spon καὶ Wheler κατὰ τὰ ἔτη 1678 καὶ 1679 καὶ ὁ Chandler κατὰ τὸ 1765 δὲν εὗρον ἐν αὐτῇ εἰμῇ ἓνα ἢ δύο καλογήρους, οἱ λοιποὶ

¹ Τὰ δύο ταῦτα χαράγματα εὑρισκόμενα ἐγγὺς ἀλλήλων νῦν τὸ πρῶτον ἀναγινώσκονται ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ κ. Millet, ὅστις δημοσιεύει καὶ φωτογραφικὸν αὐτῶν πανομοιότυπον. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἀναγινώσκεται· *Νέρι δικα[ίου] ἔτους 531*, τὸ δὲ δεύτερον· *Μακάριος ὁ η' . . . λόμας ἔτους 535*.

ἀπεσύροντο εἰς ἑτέραν μονὴν κειμένην μεταξύ τῶν βράχων γειτονικοῦ ὄρους.

Ἔνεκα τῶν δεινῶν τούτων, ὅταν ὁ πατριάρχης Γαβριὴλ (1702—1707) ἔθηκε τὰς μονὰς τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν, βλέπομεν ὅτι διетήρησε τὰ ἑαυτῆς προνόμια οὐχὶ ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ ἐπιφανεστάτη πασῶν μονῶν τοῦ Δαφνίου, ἀλλ' ἑτέρα πολλῶ ἀσημοτέρα ἐκείνης, ἡ τῆς Πεντέλης, ἣν ἡ μεσόγειος θέσις αὐτῆς ἠσφάλιζεν ἀπὸ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν. Περὶ τὰ τέλη ὁμῶς τῆς III'

Η ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ ΠΡΟ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΕΠΙΣΚΕΥΩΝ

ἑκατονταετηρίδος φαίνεται ὅτι ἡ μονὴ ἀνέλαβεν ὅπως οὖν ἐκ τῶν δεινῶν αὐτῆς, ἐκ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης γνωρίζομεν δύο ἡγουμένους τῆς μονῆς Δαφνίου, τὸν Ἀνανίαν (1764) καὶ τὸν Παρθένιον (1788 καὶ 1790).

Χάρis εἰς τὴν θέσιν καὶ τὰ ἰσχυρὰ αὐτῆς τείχη ἡ μονὴ Δαφνίου ἐκέκτητο ἀξίαν λόγου στρατηγικὴν σημασίαν. Οὕτω κατὰ τὸ 1770 ἐχρησίμευσεν ὡς καταφύγιον εἰς τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν Βαρθολομαῖον καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἀδυνατοῦντες, κατὰ τὴν παράδοσιν, οἱ Τούρκοι διὰ τὸ ὀχυρὸν τῆς

μονῆς νὰ γίνωσι κύριοι αὐτῆς ἄλλως, κατώρθωσαν τοῦτο μόνον διὰ τῆς προδοσίας ἐνὸς τῶν μοναχῶν. Κατὰ τὰ ἔτη 1838 καὶ 1839 ὁ περιηγητὴς Mure εὔρεν ἐν αὐτῇ φυλακεῖον Βαυαρῶν στρατιωτῶν, ὅτε δ' ἐπισκέφθη αὐτὴν ὁ Buchon, ἦτο ὅλως ἐγκαταλειμμένη. Διαρκούσης τῆς γαλλικῆς κατοχῆς ἐν ἔτει 1854 ἐγκαθιδρύθη ἐν αὐτῇ ὁ συνταγματάρχης Vasoignes μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος διὰ τὸν φόβον τῆς χολέρας. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 1883 μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1885 ἐχρησίμευσεν ὡς φρενοκομείου. Νῦν δ' εὔρηται ὑπὸ τὴν ἐπιστείαν τῆς γενικῆς ἐφορείας τῶν ἀρχαιοτήτων.

Κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ἡ μονὴ Δαφνίου διετήρησε τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ λαοῦ. Ἐν ἔτει 1764 ἡ συντεχνία τῶν ἐν Ἀθήναις παντοπωλῶν ἀνήγειρεν οἰκοδομὴν τινα ἐν αὐτῇ. Ἐν δὲ τῇ δημῳδαί ποιήσει τῶν Ἀθηναίων πολλάκις εὔρηται τὸ ὄνομα τοῦ Δαφνίου, εἴτε ἐπαινουμένου τοῦ ψυχροῦ αὐτοῦ ὕδατος, εἰς ὃ ἤρχοντο ὅπως πίνωσιν οἱ ἄγγελοι¹, εἴτε ὑμνουμένων τῶν καταχρύσεων καὶ λαμπροτάτων ψηφιδωτῶν τοῦ ναοῦ².

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότατον μέρος τῆς μονογραφίας τοῦ κ. Millet εἶναι τὸ δεύτερον βιβλίον, τὸ περιέχον τὴν μελέτην τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ ναοῦ. Ἐν αὐτῷ ἀνέπτυξεν ὁ ἐπιφανὴς ἐρευνητὴς τῆς βυζαντινῆς τέχνης πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐγνωσμένην μάθησιν καὶ εὐφροίαν. Περί αὐτοῦ θὰ διαλάβωμεν ἐν προσεχεῖ τεύχει.

Κ. Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Ὡς τὴν Συριανὴν συριάνι καὶ στήν Μεντέλη μέλι καὶ στὸ Δαφνὶ χρὺο νερὸ ποῦ πίνουν οἱ ἄγγελοι.

² Κυρά Χρυσοδαφνιώτισσα, μεγάλη σου ἔν ἡ χάρι μετὰ τὸ ψηφί, μετὰ τὸ ῥιγί, μετὰ τὸ μαργαριτάσι.